

Singurul care a stat ferm pe poziție, și mai înainte și cu această ocazie, a fost profesorul Vasile Grecu. «E drept că chestiunea ridicată e destul de spinoasă, dar eu până acum am rămas, cu toată prudența în expresii, categoric pe linia tradiției» — declara în 1944¹, iar în cadrul discuțiilor ce au urmat comunicării noastre s-a pronunțat din nou, categoric, pentru ideea că Neagoe Basarab a putut fi singur autor al *Învățăturilor*.

Socotim că argumentele din articolul *Și totuși Învățăturile lui Neagoe Basarab (II)* înăltură contestarea apriorică a posibilității ca Neagoe să fi scris *Învățăturile*, pe motiv că era un laic și în *Învățături* covârșește elementul religios: au existat șefi de stat bizantini și generali cunoscuți care au scris cu multă ușurință și cu talent în domeniul literaturii bisericești, în domeniul teologiei speculative, al moralei religioase și chiar al creațiilor poetico-mistice de felul rugăciunilor.

La aceste argumente, Ștefan Ciobanu a adăugat exemplul, nu mai puțin convingător, al marelui cneaz Vladimir Monomahul², autor al unor «Învățături» către fii și urmașii săi, al unei «Scrisori către Oleg» și al unei «Rugăciuni», care, toate, prezintă asemănări izbitoare cu *Învățăturile lui Neagoe Basarab* în structura literară și înrudiri evidente, până la existența unor gânduri formulate aproape cu aceleași cuvinte, în ideologie și preocupări³.

Țarul Ivan cel Groaznic (1533—1554) a fost, după mărturiile contemporanilor, confirmate de scrierile sale, un mare erudit, atât în domeniul bisericesc cât și în cel laic. El știa pe dinafară pasaje din Biblie și din cronografe și letopisețe⁴.

Și țarul Alexei Mihailovici (1645—1676) a fost un cunoscător atât de profund al scrierilor bisericești încât era în măsură să corecteze greșelile preoților⁵.

Domnii români n-au fost mai puțin oameni ai vremii lor, și a-i crede lipsiți de convingeri și preocupări religioase într-o lume în care ideologia dominantă a clasei dominante era ideologia religioasă și în care problemele bisericești se împleteau strins cu cele politice⁶, înseamnă a-i scoate din cadrul vremii în care au trăit. Dacă Ștefan cel Mare, pe lângă cele peste 30 de biserici atestate documentar care-l au de ctitor⁷, n-ar fi purtat și 40 de războaie (cifra tradiției populare), ar fi fost considerat probabil, ca și Neagoe, un domn al călugărilor, preocupat numai de treburile bisericești.

Față de contemporanii și înaintașii săi (excluzind pe cei care s-au urcat pe tron ieșind din minăstire), Neagoe a avut fără îndoială o aplecare specială spre cele religioase, dar aceasta nu i-a anulat personalitatea lui puternică de șef de stat, ci dimpotrivă, aceasta din urmă s-a instăpinit asupra medi-

¹ V. GRECU, *Și totuși Învățăturile lui Neagoe Basarab*, II, p. 750.

² ȘT. CIOBANU, *op. cit.*, p. 75—76.

³ *Învățăturile lui Vladimir Monomahul* au fost traduse în românește după versiunile germane și franceze de către G. Popa-Lisseanu, în *Izvoarele istoriei românilor*, vol. VII (Cronica lui Nestor), București, 1935, p. 204—218. S-au citat de către partizanii neautenticității fragmente caracteristice laice, lăsându-se impresia că toată scrierea conține asemenea sfaturi, dar în realitate și în opera Monomahului, cum era de așteptat pentru o scriere din sec. al XII-lea, elementul religios este larg reprezentat.

⁴ I. DUICEV, *Византия и византийская литература в посланиях Ивана Грозного*, «Труды отдела древнерусской литературы», XV, 1958, p. 159—176.

⁵ Datorăm această informație tov. conf. V. Costăchel.

⁶ Vezi *Istoria României*, vol. II, București 1962, p. 178—181.

⁷ *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 7.